

–
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Чумак Лариса Володимирівна

УДК 37.046.14:[17.023.32+37.018.2]

**ПОЛКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ СЕРЕДНІХ (5-8) КЛАСІВ В УМОВАХ
РОДИННО-ШКІЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ**

13.00.07 – теорія та методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в комунальному вищому навчальному закладі «Херсонська обласна академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
ЗУБКО Анатолій Миколайович,
КВНЗ «Херсонська обласна академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради, ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
СЛЮСАРЕНКО Ніна Віталіївна,
Херсонський державний університет,
професор кафедри педагогіки та психології;

кандидат педагогічних наук, доцент
ВИХОР Світлана Теодозіївна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка,
доцент кафедри педагогіки та гендерної рівності.

Захист відбудеться 14 жовтня 2011 р. о 9³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань (каб. № 30), вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 14 вересня 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Зміни геополітичної ситуації в світі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. зумовлюють потребу засвоєння загальнолюдських цінностей, змушують світове товариство розв'язувати гостру проблему гармонійного існування представників різних культур, етносів та конфесій у спільному просторі не лише для подальшого розвитку людської цивілізації, а й для виживання людства. Зазначені процеси актуалізують реалізацію полікультурного виховання, необхідність якого в нашій країні обґрунтовується посиленням демографічного руху, викликаного економічною нестабільністю та масовою міграцією представників різних національностей; поживаленням процесів національно-культурного самовизначення народів, що проживають в Україні; гострою соціальною кризою, котра впливає на свідомість, почуття, характер кожної окремої людини. За відсутності національних прагнень починають множитись екстремістські, демагогічні ідеї, які перетворюють природні жадання самоствердження, самовизначення на агресивну позицію з тенденцією до самоізоляції та невизнання інших. Базові принципи демократичного суспільства, засновані на ідеях плюралізму, варіативності, диверсифікованості, відкривають перспективи багатозначного за цілями і змістом полікультурного виховання. Його необхідно реалізовувати передусім у підлітковому віці, коли в школяра формуються механізми свідомості, самосвідомості, самоаналізу, відповідальності за свою поведінку.

Актуальність полікультурного виховання учнів середніх класів у родинно-шкільному освітньому просторі зумовлена також кардинальною зміною соціальних орієнтирів нашого суспільства: від пропагування ідеї знецінення чеснот і виховних традицій сім'ї до утвердження пріоритету родини – основного та найавторитетнішого вихователя підростаючих поколінь.

Сучасні соціокультурні процеси, що відбуваються в Україні, проблеми підготовки молоді до гармонізації стосунків у соціумі зумовлюють необхідність теоретичного осмислення полікультурного виховання як одного з основних чинників становлення підростаючої особистості відповідно до вимог поліетнічного суспільства.

Концептуальні основи полікультурної освіти досліджували А. Джуринський, Г. Дмитрієв; теоретико-методологічні основи полікультурної освіти і виховання вивчали Р. Агадулін, А. Солодка; проблеми демократизації освіти й виховання полікультурності і самобутності відображені в працях Р. Агадуліна, Е. Анабяна, Л. Корінної, процеси становлення полікультурної освіти й виховання, їх взаємозв'язок з національною освітою висвітлено В. Бойченко, Л. Волик, І. Лощеновою, Н. Слюсаренко; питання формування громадянських якостей старшокласників у навчально-виховному процесі в умовах полікультурного регіону відображені у працях М. Рудь та ін.

Родинно-шкільний освітній простір як фактор соціального становлення особистості підлітка досліджували Т. Алексеєнко, І. Бех, М. Боришевський; у напрямі теоретичного обґрунтування інтеграції процесів навчання та виховання, активного залучення батьків до шкільних справ працював Г. Селевко; взаємодію сім'ї та школи досліджували А. Бойко, Н. Лавриненко, В. Постовий, Н. Хайруліна; вивченням проблем змісту родинного та шкільного виховання займалися Є. Голобородько, М. Стельмахович, Б. Ступарик, О. Сухомлинська та ін.

Проведені вищезазначеними та іншими вченими дослідження, а також аналіз сучасної виховної практики переконують у тому, що в навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів простежуються певні суперечності між: потребами поліетнічного суспільства в особистостях, вихованих в полікультурному середовищі, здатних до активної творчої взаємодії, та відсутністю цілісної системи їх підготовки в загальноосвітніх навчальних закладах України; необхідністю здійснювати полікультурне виховання школярів в умовах родинно-шкільного освітнього простору і недостатньою готовністю батьків та педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл до його реалізації; потребою забезпечення виховного процесу навчально-методичними матеріалами щодо морального розвитку полікультурної особистості та їх низькою якістю у загальноосвітніх закладах.

Отже, актуальність проблеми і недостатня теоретична та практична її розробленість, необхідність усунення зазначених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Полікультурне виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною науково-дослідної роботи Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів із проблеми «Теоретико-методологічні основи вдосконалення системи освіти та поліпшення її кадрового забезпечення» (державний реєстраційний номер 0104U010624). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (28 березня 2008 року протокол № 2) та узгоджено Радою із координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (29 вересня 2009 року протокол № 6).

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів у родинно-шкільному освітньому просторі.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. На основі аналізу досліджуваної проблеми у філософській, психолого-педагогічній та соціологічній літературі уточнити сутність основних понять дослідження.
2. З'ясувати структуру та конкретизувати критерії і рівні полікультурної вихованості підлітків у родинно-шкільному освітньому просторі.

3. Визначити педагогічні умови полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів у родинно-шкільному освітньому просторі.

4. Експериментально перевірити шляхи реалізації визначених педагогічних умов.

Об'єкт дослідження – полікультурне виховання підлітків.

Предмет дослідження – педагогічні умови полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору.

Для вирішення поставлених завдань було застосовано комплекс взаємодоповнюючих **методів дослідження**: *теоретичні*: аналіз і синтез наукових джерел, нормативних документів, чинних програм, підручників для виокремлення сутності, змісту і структури полікультурного виховання підлітків, обґрунтування педагогічних умов формування їхньої полікультурної вихованості; *емпіричні*: вивчення передового педагогічного досвіду, спостереження за підлітками в позаурочній діяльності, анкетування учнів середніх (5-8) класів та їхніх учителів, опитування батьків для дослідження сучасного стану полікультурної вихованості школярів; педагогічний експеримент для вивчення рівня сформованості полікультурної вихованості школярів і наукового пояснення одержаних результатів; бесіди й аналіз продуктів діяльності для вивчення, узагальнення та порівняння його якісних і кількісних характеристик; *методи математичної статистики* для кількісного і якісного аналізу отриманих результатів із полікультурної вихованості учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору.

Дослідно-експериментальна база дослідження.

Дослідження здійснювалося впродовж 2005-2011 років на базі Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Тарасівської, Брилівської, Ювелейнівської загальноосвітніх шкіл Херсонської області, Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів №41, Зміївської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Харківської області. Загалом експериментом охоплено 952 респонденти, із них 407 – учні 5-8 класів, 393 – батьки, 152 – вчителі. На констатувальному етапі експериментально-дослідної роботи взяли участь 409 учнів, на формуальному етапі – 407 школярів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів у родинно-шкільному освітньому просторі (реалізація змісту, форм та методів полікультурного виховання на основі культурологічного та семантичного підходів; розвиток наукової та методичної компетентності вчителів з формування полікультурно вихованої особистості; педагогічне керівництво виховною роботою батьків стосовно спрямованості дітей на конструктивну взаємодію).

У процесі дослідження з'ясовано структуру (спонукально-цільовий, інформаційний, діяльнісний компоненти), конкретизовано критерії (мотиваційний, когнітивний, поведінковий) і рівні (індиферентно-репродуктивний, усвідомлено-ситуативний, творчо-активний) полікультурної вихованості учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору.

Уточнено сутність понять «полікультурне виховання», «родинно-шкільний освітній простір», «полікультурне виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору» як складової становлення особистості.

Подальшого розвитку набули форми і методи полікультурного виховання підлітків у родинно-шкільному освітньому просторі.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та впровадженні в освітній процес загальноосвітніх закладів навчальної програми спецкурсу для вчителів «Полікультурне виховання учнів середніх класів (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору» та методичних рекомендацій щодо його реалізації; циклу бесід для учнів «Україна – поліетнічна держава»; poradnika для батьків «Виховання полікультурної особистості».

Результати дослідження можуть бути використані у процесі підготовки до лекційних та семінарських занять з навчальних курсів «Педагогіка», «Виховні технології» вищих педагогічних закладів освіти та Інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в роботу Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (довідка № 01-07/289 від 29 квітня 2011 р.), Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 1-329 від 16 травня 2011 р.), Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів №41 Херсонської міської ради (довідка № 74 від 21 квітня 2011), Тарасівської, Брилівської, Ювелейнівської загальноосвітніх шкіл Цюрупинського району Херсонської області (довідка № 253 від 21 квітня 2011), Зміївської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 (довідка № 82 від 17 травня 2011).

Апробація результатів дослідження. Найважливіші теоретичні положення і висновки доповідалися на міжнародній конференції «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти» (м. Херсон, 2011 р.); трьох всеукраїнських конференціях – «Етнокультурний простір південної України: історія, реалії та перспективи (до 90-річчя Конституції УНР)» (м. Херсон, 2008 р.), «Розвиток дидактичних ідей В. О. Сухомлинського в сучасній освіті» (Кіровоград-Павлиш, 2010 р.), «Компетентнісний підхід в управлінні закладом освіти» (Херсон-Ялта, 2010 р.), двох регіональних конференціях – «Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія практика» (м. Херсон, 2010 р.), «Науково-педагогічна діяльність Є. П. Голобородько, доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України» (м. Херсон, 2010 р.); на всеукраїнських педагогічних читаннях: «В. Сухомлинський і О. Захаренко» (Черкаси-Сахнівка,

2010 р.); *обласних педагогічних читаннях «Вірний науковій істині (до 115-річчя з дня народження Л.С. Виготського)»* (Херсон, 12 квітня 2011 р.). Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедр теорії і методики виховної роботи, менеджменту освіти, педагогіки і психології та вченої ради Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Публікації за темою дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 18 одноосібних публікаціях, із них 9 – у наукових фахових виданнях.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, проміжних і загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (265 найменувань). У дисертації вміщено 13 таблиць, 3 рисунки. Загальний обсяг роботи – 211 сторінок, основний зміст дисертації викладено на 187 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, окреслено наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, наведено дані про апробацію і впровадження одержаних результатів дослідження, подано структуру дисертації.

У **першому** розділі **«Теоретичні аспекти полікультурного виховання школярів»** здійснено історико-генетичний аналіз феномена «полікультурне виховання», ретроспективно розглянуто концептуальні підходи до полікультурного виховання з часів античності й до наших днів, з'ясовано сутність полікультурного виховання як компонента виховної роботи з учнями середніх (5-8) класів, уточнено структуру, критерії показників та рівні полікультурної вихованості учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору, наведено результати констатувального експерименту.

З'ясовано, що полікультурне виховання зумовлювалося особливостями суспільно-політичного устрою та рівнем соціально-економічного розвитку суспільства. Ці чинники вплинули також на визначення термінологічного апарату досліджуваного процесу. Він обґрунтовувався у філософській та педагогічній думці епохи античності, Відродження та Просвітництва (Н. Макіавеллі, Ж.-Ж. Руссо, Я. Коменський, Й.-Г. Песталоцці). У XIX-XX ст. елементи поняття визначалися К. Ушинським, А. Макаренком, В. Сухомлинським.

Аналіз вітчизняної і зарубіжної філософської, соціально-психологічної та педагогічної літератури, зокрема праць Р. Агадулліна, Е. Ананьян, В. Бойченко, Л. Воротняк, Я. Гулецької, Л. Зданевич, О. Ковальчук, В. Кузьменка, І. Лощенової, М. Рудь, Ю. Сивої, А. Солодкої, М. Хайруддинова, О. Ширіної щодо полікультурного виховання засвідчує, що даний феномен представлений як здатність індивіда адаптуватися до вимог соціуму, виявляти толерантність,

гуманність у ситуаціях взаємодії, які забезпечують емоційно-позитивні стосунки між людьми, сприяють їх взаєморозумінню, співпраці; є засобом саморозвитку особистості, ствердження її самоцінності. Полікультурне виховання містить певний комплекс загальнокультурних і національних знань, ідей, ціннісних уявлень, умінь і навичок; здатність до прогнозування ситуацій, самоконтроль, саморегуляцію поведінки; дотримання норм культури мовлення і взаємодії у соціумі.

У сучасній педагогічній науці в процесі конструювання і реалізації полікультурного виховного педагогічного процесу виокремлено низку полікультурних концепцій: мультикультуралізму, інтеркультуралізму, «діалог культур», мультиперспективної освіти, багатоетнічної освіти, поліетнічної освіти, бікультурної освіти, полікультурної освіти, двомовної (багатомовної) школи для місцевості із етнічно мішаним складом населення (проект), діяльнису, соціального навчання, антирасистського виховання і освіти, культурних розбіжностей. Вони базуються на таких педагогічних підходах щодо розв'язання проблем полікультурності: аккультураційний, мультикультурний, культурний плюралізм, діалоговий, антропологічний, психолого-педагогічний, соціально-педагогічний, особистісно-орієнтований, етнокомпетентнісний, інституційний.

Аналіз педагогічних підходів та концепцій дав змогу здійснити трактування основних понять дослідження.

Полікультурне виховання розуміємо як вид цілеспрямованої соціалізації, котра забезпечує засвоєння зразків і цінностей національної та світової культури; активну соціальну взаємодію з представниками різних культур при збереженні власної культурної ідентичності; гуманне ставлення до культурних цінностей, що існують у певному суспільстві; формування міжкультурної комунікації; розвиток толерантності щодо інших країн, народів, культур та соціальних груп.

Дефініцію «*полікультурне виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору*» розглядаємо як систему поглядів, переконань, покликаних формувати світоглядну свідомість дітей, передавати їм соціальний досвід життя в поліетнічному соціумі; спільну творчу діяльність, позитивну взаємодію вчителів, батьків і вихованців, котра систематично стимулює розвиток у школярів відповідних умінь шляхом забезпечення необхідних умов для ефективного функціонування механізму внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції поведінки підлітка та включення його у продуктивну взаємодію.

Водночас із поняттям «полікультурне виховання» визначаємо дефініцію «полікультурна вихованість» і трактуємо її як результат реалізації полікультурного виховання, що полягає в оволодінні особистістю системою знань про національну і світові культури та їх взаємозв'язок, сформованості позитивного ставлення до етнічних розходжень, умінь конструктивної взаємодії з представниками інших народів.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що в структурі полікультурної вихованості учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору можна виділити три компоненти: спонукально-цільовий, інформаційний та діяльнісний. Спонукально-цільовий компонент включає уявлення про важливість вияву моральності й толерантності в суспільстві, стійке ціннісне ставлення до людства, батьківщини, оточуючих, до себе, здатність самостійно оцінювати власні мотиви і дії навколишніх. Інформаційний компонент передбачає культурологічні й соціальні знання про громадянські, демократичні, національні й загальнолюдські моральні цінності, які орієнтують підлітка на усвідомлення понять «національна культура», «загальнолюдська культура», «моральні цінності». Діяльнісний компонент спрямований на здобуття учнями досвіду відповідних вчинків, формування в школярів основних навичок та типових прийомів розв'язання проблемних ситуацій.

Аналіз нормативно-правових документів, навчальних програм, підручників переконує в недостатній увазі до вирішення досліджуваної проблеми на сучасному етапі. Основними причинами невисокого у більшості випадків рівня полікультурної вихованості школярів визначено: недостатню компетентність вчителів, батьків і учнів з питань полікультурності та соціального становлення особистості; теоретичну нерозробленість соціально-педагогічного аспекту проблеми полікультурного виховання та її технологічного забезпечення.

На основі визначеної структури, емпіричних досліджень було уточнено критерії та рівні полікультурної вихованості учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору. Критеріями рівнів полікультурної вихованості підлітків визначено: *мотиваційний* (розвиненість мотиваційної сфери до виявлення морально-толерантних якостей, емоційної чуйності у відносинах); *когнітивний* (пізнання та наявність знань змісту моральних норм, правил, стосунків, способів взаємодії між людьми, котрі орієнтують школяра у виборі дій; культура міжособистісного спілкування; знання про співвідношення та значущість власної діяльності з процесами, що відбуваються в житті суспільстві); *поведінковий* (наявність та реалізація умінь і навичок доброзичливих стосунків, тактика й оптимальні способи толерантної поведінки, що забезпечують успішність позитивної взаємодії).

У дослідженні охарактеризовано три рівні полікультурної вихованості підлітків.

Для учнів із *активно-творчим (високим) рівнем* притаманні сформоване стійке ціннісне ставлення до людства, батьківщини, оточуючих, до себе; різнобічні, міцні, глибоко усвідомленні знання про сутність понять «моральні цінності», «національна і загальнолюдська культура», «толерантність»; готовність до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії з представниками різних культур при збереженні власної ідентичності; доброзичливе ставлення до оточення, готовість прийти на допомогу людям різних національностей. Підлітки, які перебувають на *усвідомлено-ситуативному (середньому) рівні*, мають часткові уявлення про важливість вияву

моральності й толерантності в суспільстві; проявляють їх залежно від ситуації; ціннісне ставлення до представників інших національностей сформовано фрагментарно; турботу до оточуючих та представників інших національностей проявляють ситуативно; не завжди готові до діалогу, співробітництва, позитивної взаємодії; доброзичливі, але готові допомогти іншим лише у випадку необхідності. *Індиферентно-репродуктивним (низьким) рівнем* характеризуються школярі, у котрих мотивація до розуміння об'єктивної необхідності моральності й толерантності як особистісно-моральних якостей відсутня; знання про національні і загальнолюдські моральні цінності й толерантність поверхові або зовсім відсутні, ціннісне ставлення до представників інших національностей не сформоване.

За результатами констатувального етапу дослідження виявлено, що приблизно кожен третій школяр знаходяться на індиферентно-репродуктивному (низькому) рівні полікультурної вихованості; тільки кожен сьомий респондент перебуває на творчо-активному (високому) рівні. Ці дані засвідчили, що питанням полікультурного виховання школярів не приділяється належної уваги.

У другому розділі – **«Педагогічні умови полікультурного виховання школярів»** – обґрунтовано педагогічні умови полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів у родинно-шкільному освітньому просторі та шляхи їх реалізації, представлено структуру досліджуваного процесу.

Виявлений стан полікультурного виховання учнів у практиці загальноосвітніх навчальних закладів зумовив необхідність проектування та застосування коригувальних форм впливу, зокрема створення низки педагогічних умов, які забезпечують ефективність означеного процесу: *реалізація змісту, форм і методів полікультурного виховання на основі культурологічного й семантичного підходів; розвиток наукової та методичної компетентності вчителів з формування полікультурно вихованої особистості; педагогічне керівництво виховною роботою батьків стосовно спрямованості дітей на конструктивну взаємодію.*

Визначені умови є компонентами розробленої структури полікультурного виховання школярів в умовах родинно-шкільного освітнього простору, у якій відображено взаємозв'язок цільового, змістового, діяльнісного та результативного блоків (рис. 1).

В основу розробки структури було покладено розуміння сутності досліджуваного процесу як складного, спеціально та поетапно організованого, зміст та методичне забезпечення якого дає змогу отримати позитивну динаміку у формуванні полікультурної особистості.

Реалізація змісту, форм і методів полікультурного виховання на основі культурологічного й семантичного підходів забезпечує підвищення рівня засвоєння базової культури підлітків, формування в них уявлення про різноманітність культур у світі і їхній взаємозв'язок; адаптацію школярів до моральних цінностей у різноманітних культурах.

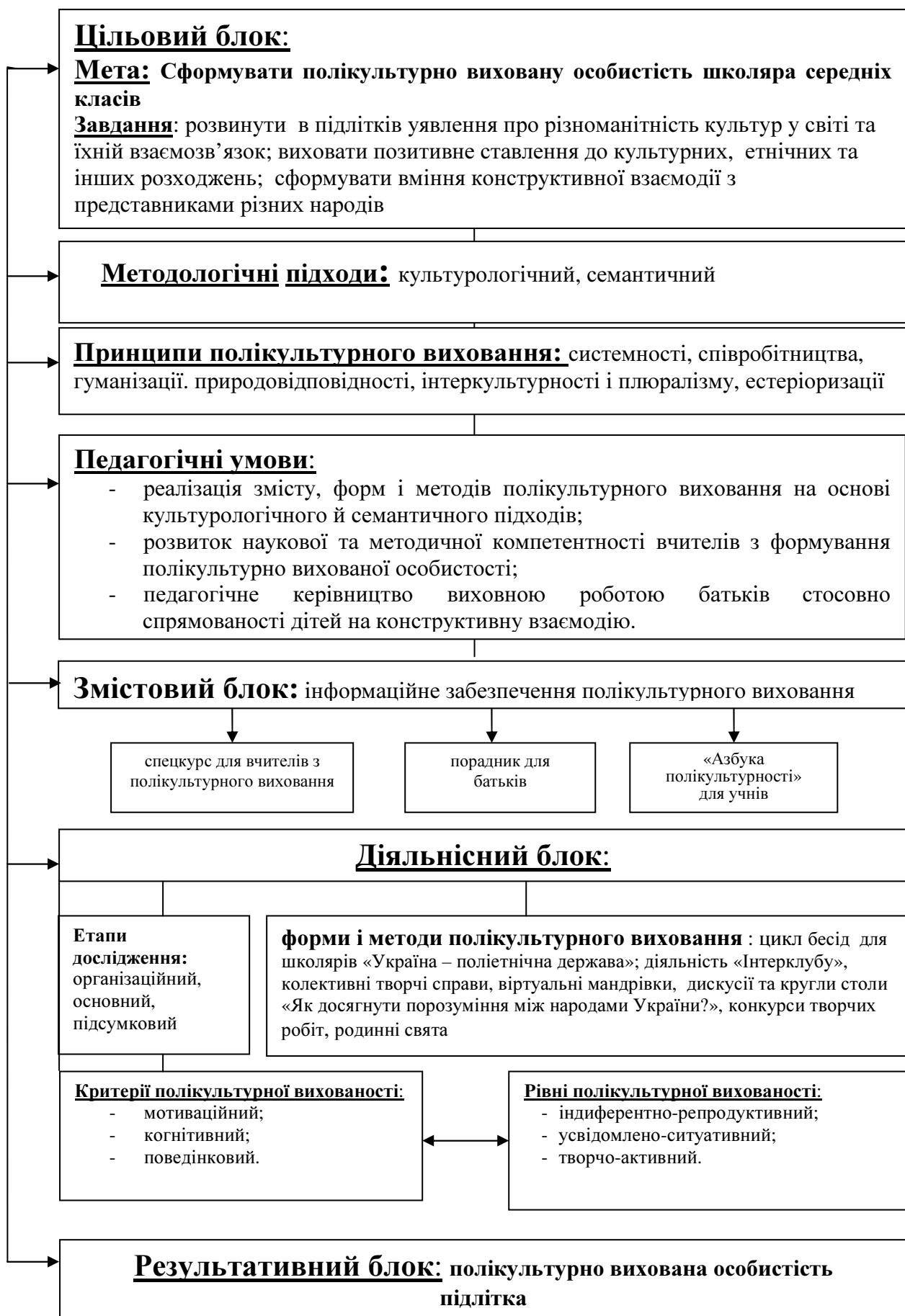

Рис. 1. Структура полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору

Вибір семантичного підходу пояснюється тим що, він передбачає навчання учнів програмуванню своєї життєдіяльності, власного життєтворення у поліетнічному соціумі, виховання етнічної толерантності, розвиток навичок міжнаціонального спілкування та їхньої трансформації у власний психічний простір; культурологічний підхід сприяє підвищенню рівня засвоєння базової культури, розвитку особистості в гармонії із загальнолюською і національною культурою, використанню комплексу моральних цінностей і норм як основного фактора формування полікультурної особистості підлітка.

Перша умова впроваджувалася передусім під час вивчення навчальних предметів гуманітарного циклу, на уроках з яких формувалися і поглиблювалися поняття «полікультурність» та «поліетнічність»; у процесі циклу бесід для школярів «Україна – поліетнічна держава», громадсько-корисної та соціально-комунікативної діяльності, колективних творчих справ, заходів із ознайомлення школярів із побутом національностей регіону, рольових ігор морального спрямування, вікторин, конкурсів творчих робіт «Ми живемо на Україні», театралізації, позашкільної роботи «Інтерклубу», віртуальних мандрівок рідним краєм, дискусій та круглих столів «Як досягнути порозуміння між народами України?» тощо.

Зміст, форми та методи полікультурного виховання у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу відповідають віковим та індивідуальним особливостям учнів 5-8 класів, інтересам та потребам школярів, їх нахилам, потенційним можливостям, досвіду та рівню сформованості полікультурної вихованості.

Розвиток наукової та методичної компетентності вчителів з формування полікультурно вихованої особистості передбачає реалізацію інноваційних форм роботи з педагогами для підвищення полікультурної компетенції вчителів, зокрема спецкурсу «Полікультурне виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору», педагогічних тренінгів та диспутів, конкурсів, ділових ігор, творчих звітів, «панорамних» уроків та класних годин, проектної діяльності, демонстрації відеофільмів, індивідуальних творчих робіт, випускних робіт і рефератів тощо. Доцільними є методичні семінари, присвячені методологічним і практичним питанням здійснення полікультурного виховання у навчально-виховному процесі загальноосвітнього закладу та родинному колі.

Педагогічне керівництво виховною роботою батьків стосовно спрямованості дітей на конструктивну взаємодію полягає у навчанні дорослих щодо формування навичок толерантної поведінки у підлітків. Основними формами та методами просвітницької роботи з родинами щодо необхідності формування гармонійних ціннісних взаємин на засадах поваги і прихильності до представників різних етносів, підвищення їхнього педагогічного рівня у питаннях полікультурного виховання дитини є, окрім традиційних батьківських зборів, батьківське консультування, сімейні свята в класі та школі, благодійні акції. Компетентності батьків у

питаннях полікультурного виховання сприяє poradnik для батьків «Виховання полікультурної особистості».

Полікультурне виховання підлітків реалізовувалося як відкритий процес, у якому поєднувалися дидактичний, психологічний та моральний аспекти.

У третьому розділі «**Організація та результати експериментальної роботи**» на основі теоретичного узагальнення висвітлено і проаналізовано результативність процесу полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів у родинно-шкільному освітньому просторі, подано результати формульованого етапу експерименту.

Експеримент проводився на базі Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Тарасівської, Брилівської, Ювелейнівської загальноосвітніх шкіл Херсонської області, Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 41, Зміївської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Харківської області.

Експериментальна робота відбувалася протягом трьох послідовних етапів.

На першому етапі (*організаційному*), який тривав з 2005 до 2006 рр., здійснювалося ознайомлення педагогів і батьків з метою, завданнями та змістом експерименту; аналізувалися навчальні програми; розроблялася методика проведення виховної роботи з полікультурного виховання учнів в умовах родинно-шкільного освітнього простору; визначалися учасники експерименту; проводився інструктаж та забезпечувалися необхідними методичними матеріалами організатори; визначалися критерії та рівні полікультурної вихованості підлітків; проводився констатувальний етап експерименту.

На другому етапі (*основному*), тривалістю 2006–2010 рр., відбувався формульовальний експеримент: упроваджувалися педагогічні умови полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів у родинно-шкільному освітньому просторі та застосовувалася методика їх реалізації; проводилася просвітницька та методична робота серед учасників експерименту.

Третій етап (*підсумковий*) тривав з 2010 до 2011 рр. На цьому етапі відбувалися аналіз, систематизація та узагальнення результатів процесу полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору; інформування вчителів і батьків про підсумки експериментальної роботи та перспективи подальшої роботи у зазначеному напрямі.

В експериментальних групах під час проведення навчально-виховної роботи забезпечувалась реалізація обґрунтованих педагогічних умов, а школярі контрольних груп навчалися і виховувалися за традиційною програмою.

В експериментальних групах працювали учителі, які ознайомилися із методичними рекомендаціями із полікультурного виховання школярів. Вони ж здійснювали відповідну роботу з батьками. У полікультурному вихованні школярів реалізовувалися як традиційні, так і інноваційні

підходи. Під час вивчення шкільних предметів – історії, географії, української та зарубіжної літератур, англійської мови – поглиблювалося уявлення учнів про полікультурність, полікультурне середовище, культуру народів різних національностей, які проживають на території України і у світі, формувалося прагнення вирішувати міжнаціональні, міжетнічні конфлікти на основі толерантності, взаєморозуміння, поваги та гуманізму. Знання про різноманітність світових культур, уміння толерантної поведінки з представниками інших етносів, навички гуманного міжнаціонального спілкування формувалися під час циклу бесід «Україна – поліетнічна держава», віртуальних мандрівок рідним краєм із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, родинних свят, колективних творчих справ, у роботі інтернаціонального клубу тощо.

Результати окресленої діяльності перевірялися за допомогою методів оцінювання та математичної статистики.

Дослідно-експериментальна перевірка ефективності впровадження окреслених педагогічних умов дала змогу визначити їх дієвість, важливість для процесу полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів у родинно-шкільному освітньому просторі. Результати експерименту засвідчують позитивну динаміку полікультурної вихованості учасників експериментальної групи порівняно з констатувальним етапом. У формульованому етапі педагогічного експерименту було отримано наступні результати полікультурної вихованості підлітків: в контрольних групах – індіферентно-репродуктивний рівень – 28,6%; усвідомлено-ситуативний рівень – 51,8%; активно-творчий рівень – 17,6%; в експериментальних групах – індіферентно-репродуктивний рівень – 10,7%; усвідомлено-ситуативний рівень – 46,1%; активно-творчий рівень – 43,2%. Зміни показників в результаті проведення формульованого етапу педагогічного експерименту наочно демонструють дані таблиці 1: зменшення індіферентно-репродуктивного рівня від 39,3% до 10,7%; усвідомлено-ситуативного рівня – від 47,2% до 46,1%; та збільшення активно-творчого рівня – від 13,5% до 43,2% в експериментальній групі.

Таблиця 1

Динаміка полікультурної вихованості учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору

Рівні	На початку формульованого експерименту				Після завершення формульованого експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	Кількість учнів		Кількість учнів		Кількість учнів		Кількість учнів	
	абсол.	%	абсол.	%	абсол.	%	абсол.	%
Творчо-активний	28	13,6	29	13,5	31	15,3	89	43,2
Усвідомл.-ситуат.	95	47,3	96	47,2	99	49,3	94	46,1
Індіфер.-репрод.	79	39,1	80	39,3	72	35,4	22	10,7
Сума	202	100	205	100	202	100	205	100

Для аналізу динаміки рівнів полікультурної вихованості учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору було використано ваговий коефіцієнт, який засвідчив позитивні зміни.

У результаті проведення формувального етапу педагогічного експерименту в експериментальних групах ваговий коефіцієнт індивідуально-репродуктивного рівня зменшився на 0,28, усвідомлено-ситуативний рівня – на 0,01%; ваговий коефіцієнт активно-творчого рівня підвищився на 0,29.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Загострення на сучасному етапі геополітичної ситуації в світі, міжнародних взаємовідносин в Україні зумовлюють необхідність засвоєння загальнолюдських вартостей, забезпечення гармонійного існування представників різних культур, етносів у спільному просторі, що актуалізує дослідження питань, пов'язаних із полікультурним вихованням. Воно є актуальним саме у підлітковому віці, коли в школяра формуються навички свідомості, самосвідомості, аналізу своїх і чужих вчинків, відповідальності за особисту поведінку.

Узагальнення наукових джерел засвідчує недостатність уваги вчених до проблеми полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору.

2. Полікультурне виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору визначаємо як: систему поглядів, переконань, покликаних формувати світоглядну свідомість дітей, соціальний досвід життя в полікультурному соціумі; спільну творчу діяльність, позитивну взаємодію вчителів, батьків, вихованців, котра систематично стимулює розвиток у школярів відповідних умінь шляхом забезпечення необхідних умов для ефективного функціонування механізму внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції поведінки підлітка та включення його у продуктивну взаємодію.

Полікультурне виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору» є відкритим, безперервним процесом оптимізації навчально-виховної роботи, що поєднує дидактичний, психологічний та моральний аспекти.

3. З'ясовано структуру полікультурної вихованості підлітків, у якій взаємопов'язані спонукально-цільовий, інформаційний та діяльнісний компоненти. Основними складниками спонукально-цільового компоненту є уявлення про важливість вияву моральності й толерантності в суспільстві, стійке ціннісне ставлення до людства, батьківщини, до себе; здатність самостійно оцінювати власні мотиви і дії людей. Інформаційний компонент – це культурологічні й соціальні знання про громадянські, демократичні, національні й загальнолюдські моральні цінності, які орієнтують підлітка на усвідомлення понять «національна культура», «загальнолюдська

культура», «моральні цінності». Складниками діяльнісного компоненту є спрямованість на здобуття учнями досвіду толерантної поведінки, формування в школярів основних навичок та типових прийомів розв'язання проблемних ситуацій.

3. На основі компонентів конкретизовано критерії виявлення рівнів полікультурної вихованості школярів середніх класів у родинно-шкільному освітньому просторі, якими є: мотиваційний (розвиненість мотиваційної сфери до виявлення морально-толерантних якостей, емоційної чуйності у відносинах); когнітивний (знання про різноманітність культур світу та їхній взаємозв'язок, способи взаємодії між людьми, котрі орієнтують школяра у виборі дій); поведінковий (прояв умінь і навичок доброзичливих стосунків, толерантної поведінки, що забезпечують успішність конструктивної взаємодії).

Визначено рівні полікультурної вихованості підлітків: активно-творчий (високий); усвідомлено-ситуативний (середній); індіферентно-репродуктивний (низький).

У результаті констатувального експерименту встановлено, що приблизно кожен третій учень мав низький рівень полікультурної вихованості і лише кожен сьомий – високий.

4 У процесі дослідно-експериментальної роботи з'ясовано, що подолання виявлених суперечностей в практиці виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів є можливим за педагогічних умов: реалізація змісту, форм і методів полікультурного виховання на основі культурологічного й семантичного підходів; розвиток наукової та методичної компетентності вчителів з формування полікультурно вихованої особистості; педагогічне керівництво виховною роботою батьків стосовно спрямованості дітей на конструктивну взаємодію

Обґрунтовані педагогічні умови реалізовувалися у процесі проведення циклу бесід для школярів «Україна – поліетнічна держава», колективних творчих справ, заходів із знайомлення школярів із побутом національностей регіону, позашкільної роботи «Інтерклубу»; спецкурсу для вчителів «Полікультурне виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору»; консультування батьків та сімейних свят, благодійних акцій у класі та школі.

Практично значимими в системі полікультурного виховання підлітків у родинно-шкільному освітньому просторі виявилися навчально-методичні рекомендації для вчителів з полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору та poradnik для батьків «Виховання полікультурної особистості», які дають змогу орієнтуватися у теоретичних питаннях проблеми полікультурного виховного процесу.

5. Полікультурне виховання підлітків у родинно-шкільному освітньому просторі є складним, поетапно організованим процесом взаємодії вчителів, батьків і підлітків, у структурі якого виокремлено цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний блоки (мета, завдання, інформаційне забезпечення, форми, методи, основні етапи виховної роботи, діагностичний

апарат), методологічні підходи, принципи та обґрунтовані педагогічні умови.

Дієвість і ефективність змісту, форм і методів полікультурного виховання підлітків, запроєктованих і реалізованих на основі семантичного та культурологічного підходів, методичної роботи з учителями, просвітницької роботи з батьками засвідчують результати формувального етапу експериментального дослідження: кількість учнів експериментальних груп з творчо-активним рівнем полікультурної вихованості за мотиваційним критерієм зросла на 30,3%; за когнітивним критерієм – на 30,9%; за поведінковим критерієм – на 28,2%.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору, оскільки сама проблема передбачає постійне оновлення знань з полікультурності, удосконалення відповідних умінь учнів, збагачення їх інтелектуального, культурного, особистісного, творчого зростання. Напрямами подальшого розгляду проблеми є: дослідження підготовки студентів педагогічних вищих закладів освіти до полікультурного виховання школярів; вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду розв'язання означеної проблеми.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях:

Статті у фахових виданнях:

1. Чумак Л. В. Виховання полікультурності учнів в родинно-сімейному освітньому просторі / Л. В. Чумак // Педагогічний альманах : зб. наукових праць Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. – Херсон, 2010. – Вип. 5. – С. 45–49.

2. Чумак Л. В. Спорідненість культів полікультурного виховання В.О. Сухомлинського і О.А. Захаренка / Л. Чумак // Вісник Черкаського університету. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2010. – Част. 1. – С. 142–147.

3. Чумак Л. В. Історичні кроки педагогіки на шляху розвитку моральної свідомості дітей / Л. В. Чумак // Педагогічний альманах : зб. наукових праць Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. – Херсон, 2010. – Вип. 6. – С. 270–276.

4. Чумак Л. В. Сутність полікультурного виховання учнівської молоді / Л. В. Чумак // Педагогічний альманах: зб. наукових праць Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. – Херсон, 2010. – Вип. 7. – С. 38–44.

5. Чумак Л. В. Становлення підростаючої особистості в соціально-вихованому шкільному просторі / Л.В. Чумак // Наукові праці. – Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк, 2010. – Вип. 8 (174). – С. 236–241.

6. Чумак Л. В. Полікультурне виховання учнів середніх (5-8) класів в освітньому просторі / Л. В. Чумак // Педагогічний альманах: зб. наукових праць Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. – Херсон, 2011. – Вип. 11. – С. 45–50.

7. Чумак Л. В. Аналіз підходів до вибору критеріїв і показників сформованості полікультурного виховання підлітків / Л. В. Чумак // Педагогічний альманах : зб. наукових праць Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. – Херсон, 2010. – Вип. 8. – С. 248–253.

8. Чумак Л. В. Полікультурне виховання у спадщині Василя Олександровича Сухомлинського / Лариса Чумак // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград, 2011. – Вип. 93. – С. 199–202.

9. Чумак Л. В. Усвідомлення значущості моральних цінностей родинного виховання як засіб соціалізації особистості в полікультурному соціумі / Л. В. Чумак // Педагогічний альманах : зб. наукових праць Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. – Херсон, 2011. – № 10. – С. 24–29.

Інші видання:

10. Чумак Л. В. Побутова культура українців та національних меншин на півдні України /Л. Чумак // Етнокультурний простір південної України: історія, реалії та перспективи (до 90-річчя Конституції УНР) : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. – Херсон, 2008. – 160 с. – С. 132–152.

11. Чумак Л. В. Становлення та розвиток полікультурної освіти / Л. Чумак // Таврійський вісник освіти. – Херсон, 2009. – № 3 (27). – С. 16–23.

12. Чумак Л. В. Полікультурність сімейного середовища як аспект превентивного виховання / Л. Чумак // Превентивне виховання дітей і молоді: реалії і перспективи : матеріали обласної науково-методичної конференції (Херсон, 23 лютого 2010 р.) – Херсон, 2010 р. – С. 168–173.

13. Чумак Л. В. Деякі аспекти полікультурного виховання в умовах сучасного шкільного освітнього простору / Л. Чумак // Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика : матеріали регіональної науково-методичної конференції (Херсон, 23 листопада 2010 року). – Херсон, 2010. – С. 161–164.

14. Чумак Л. В. Законодавча база полікультурного напрямку в освіті України / Л. Чумак // Компетентнісний підхід в управлінні закладом освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Ялта, 1–2 жовтня 2010 р.). – Ялта, 2010. – С. 107–111.

15. Чумак Л. В. Полікультурність як складова громадянського виховання учнівської молоді в педагогічній спадщині Голобородько Є. П. / Л. Чумак // Науково-педагогічна діяльність Є. П. Голобородько, доктора педагогічних наук, професора, члена кореспондента НАПН України : матеріали регіональної науково-практичної конференції, присвяченої 50 річчю діяльності вченого-педагога (Херсон, 24 вересня 2010 р.). – Херсон, 2010. – С. 260–263.

16. Чумак Л. В. Полікультурне виховання у родинному просторі / Л. Чумак // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної

конференції (Херсон, 4–5 травня 2011 р.). – Херсон, 2011. – С. 206–209.

17. Чумак Л. В. Полікультурне виховання учнів середніх (5–8) класів в освітньому просторі / Л. Чумак // Формування та розвиток професійної компетентності сучасного педагога в системі неперервної освіти : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Миколаїв, 12–14 травня 2011 р.). – Миколаїв, 2011. – С. 172–173.

18. Чумак Л. В. Підготовка вчителів до реалізації процесу полікультурного виховання у шкільному освітньому просторі / Л. В. Чумак // Проблеми розвитку післядипломної педагогічної освіти у сучасному суспільстві : збірник резюме доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 26–27 травня 2011 р.). – К, 2011 – С. 93–95.

АНОТАЦІЇ

Чумак Л. В. Полікультурне виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011.

У дисертації досліджено проблему полікультурного виховання учнів середніх (5-8) класів в умовах родинно-шкільного освітнього простору. Проаналізовано стан полікультурного виховання школярів у психолого-педагогічній, філософській та соціологічній літературі; з'ясовано його зміст та структуру; уточнено сутність основних понять дослідження.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови полікультурного виховання підлітків у родинно-шкільному освітньому просторі (реалізація змісту, форм та методів полікультурного виховання на основі культурологічного та семантичного підходів; розвиток наукової та методичної компетентності вчителів з формування полікультурно вихованої особистості; педагогічне керівництво виховною роботою батьків стосовно спрямованості дітей на конструктивну взаємодію).

Доведено ефективність методики реалізації визначених педагогічних умов.

Ключові слова: полікультурне виховання, полікультурно вихована особистість, родинно-шкільний освітній простір, учні середніх класів, педагогічні умови.

Чумак Л. В. Поликультурное воспитание учащихся средних (5-8) классов в условиях семейно-школьного образовательного пространства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2011.

В диссертации исследуется проблема поликультурного воспитания учащихся средних (5-8) классов в условиях школьно-семейного образовательного пространства. Проанализировано состояние исследуемой проблемы в педагогических, психологических, философских и социологических источниках. Актуальность исследования обусловлена социокультурными процессами, которые происходят в Украине, необходимостью теоретического осмысления сущности поликультурного воспитания подростков в условиях школьно-семейного образовательного пространства как одного из основных факторов становления подрастающей личности.

Выяснено, что поликультурное воспитание учащихся средних (5-8) классов в условиях школьно-семейного образовательного пространства рассматривается отечественными и зарубежными исследователями как интегрированный процесс целеустремленных действий учителей, родителей, а также повседневное влияние на воспитание подростков социально-экономической, духовной и морально-ценностной среды. Поликультурное воспитание отображает систему подготовки детей к жизни в условиях полиэтнического общества, приобретение ими знаний, умений и навыков, необходимых для правильного формирования поликультурной личности, что определяет этот процесс как многомерное и полифункциональное педагогическое явление.

На основе теоретического изучения проблемы определено состояние вопроса поликультурной воспитанности подростков, выделена сущность основных понятий: «поликультурное воспитание», «школьно-семейное образовательное пространство», «поликультурное воспитание учащихся средних (5-8) классов в условиях школьно-семейного образовательного пространства». Проанализировано современное состояние процесса поликультурного воспитания детей.

На основе изучения компонентов поликультурной воспитанности подростков в условиях школьно-семейного образовательного пространства, поликультурного анализа нормативных документов, программ, учебников и планов воспитательной работы учителей средних классов в диссертации определены цели, задачи, сущность, принципы, подходы, формы и методы поликультурного воспитания учащихся средних (5-8) классов в школьно-семейном образовательном пространстве. Целью поликультурного воспитания является поликультурная воспитанность, компоненты которой уточнены (мотивационный, когнитивный, поведенческий). Ее показателями определены: знание содержания моральных норм, правил, которые ориентируют школьника в выборе действий; культура межличностного общения; тактика и оптимальные способы толерантного поведения; знания о соотношении и значении собственной деятельности с процессами, происходящими в жизни общества, присутствие и реализация умений, навыков доброжелательных отношений, обеспечивающих успешность позитивного взаимодействия. В

структуре также представлены уровни поликультурной воспитанности (индифферентно-репродуктивный, осознанно-ситуативный, активно-творческий).

Результаты констатирующего этапа эксперимента показали в большинстве индифферентно-репродуктивный уровень поликультурной воспитанности подростков, что определило необходимость внедрения в учебно-воспитательный процесс средних классов общеобразовательной школы педагогического обеспечения эффективности предложенного процесса.

Разработаны, теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия поликультурного воспитания учащихся средних (5-8) классов в условиях школьно-семейного образовательного пространства и методика их внедрения: реализация содержания, методов и форм поликультурного воспитания учащихся средних (5-8) классов на основе семантического, культурологического подходов, развитие научной и методической компетентности учителей в формировании поликультурной личности, педагогическое руководство воспитательной работой родителей с направлением детей на конструктивное взаимодействие.

Обоснованные условия реализовывались в три этапа: организационном, основном, итоговом. Методика включала взаимодействие традиционных и инновационных форм и методов педагогической работы с подростками, учителями, родителями.

На основе проведенного формирующего эксперимента разработан и внедрен в учебно-воспитательный процесс институтов последипломного педагогического образования спецкурс «Поликультурное воспитание учащихся средних (5-8) классов в условиях школьно-семейного образовательного пространства».

Экспериментально подтверждена необходимость введения предложенной методики поликультурного воспитания учащихся средних (5-8) классов в условиях школьно-семейного образовательного пространства в учебно-воспитательный процесс общеобразовательной школы.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, поликультурно воспитанная личность, школьно-семейное образовательное пространство, учащиеся средних классов, педагогические условия.

Chumak L. V. Polycultural upbringing of the pupils of secondary (5-8) forms in the conditions of family-school education spaciousness. – Manuscript.

A thesis for obtaining of scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.07 – Theory and Methodology of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. – Ternopil, 2011.

The thesis is dedicated to the problem of polycultural upbringing of the pupils of secondary (5-8) forms in the conditions of family-school education spaciousness. On the basis of psychological,

pedagogical, philosophical and sociological literature the thesis analyzes the state of polycultural upbringing of the pupils, clarifies its content and structure and specifies essence of the main concepts of investigation.

Pedagogical conditions of polycultural upbringing of teenagers in family-school education spaciousness (realization of a content, forms and methods of polycultural upbringing based on culturological and semantic approaches; development of scientific and methodical competence of teachers in formation of polyculturally-bred personality; pedagogical guidance of parents' educational work concerning children's trend on constructive interaction) are theoretically motivated and experimentally checked.

The effectiveness on the methodology of determined pedagogical conditions was approved.

Key words: polycultural upbringing, polyculturally-bred personality, family-school education spaciousness, pupils of secondary (5-8) forms, pedagogical conditions.

Підписано до друку 2.09.2011 р. Формат 60x90/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 10

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2